

**T. Etxebarriaren FLEXIONES VERBALES Y
LEXICON DEL EUSKERA DIALECTAL DE EIBAR
liburuaren aurkezpena**

Durango, 1986-V-29

Juan San Martin

Hogei urte pasatu dira Toribio Etxebarriaren *Lexicón del euskera dialectal de Eibar* argitaratu zenetik eta badira hamazortzi urte edizioa aitu zenetik. Hitz bakoitzaren erabilerarako jarri zituen kontestuak, euskaraz eta erdaraz, Eibarko historiari eta bereziki gure mende honen bizitzari loturik daude, eta biltzen dituen hitzak hainako interesa sortu zuten kontestu horiek eta laster bukatu ziren lehen argitalpenaren 1.100 aleak. Geroztik ez da gauza erraza liburu horietako bat salgai aurkitzea, edonorrentzat interesgarria delarik, eibartarrentzat bitxi estimagarria.

Hori baino lehenago argitaratu zen *Euskera*-n bertan egileak berak sarreran erantsi zion gramatika. Hobeto esan, aditz laguntzailearen sistema Eibarren erabiltzen denaren arabera.

Orain, birargitaratzean, egileak berak jarri zuen eran dator, Euskaltzaindiaren ekonomiarentzat orduan ezina eta gaur egun nekeza dena, Bizkaiko Foru Aldundiari esker lortu dugu. Beraz, bijoaz gure eskerrak (1).

Eibartarrok, orain maileguzko hitzak esaten direnak eta zerbait gehiago erdatik zetozen bezala hartzeko eragozpenik ez dugu izan. Eta, horri esker, industri herri nahiko hazia izanarren, euskaraz erabili ditu, teknikak ez ezik, gizarte eta gogoetazko gai guziak oro.

Herbestekoek esango dute eibartar arruntez direla: “Manifestaziño tremendua. Alkatia kabezan banda municipalakin eta pueblua masan”, edo “au dok tienpua trigua maduratzeko”. Baina gure hitza da, baita ere, “euskal-gaizto”. Eta horrek ekarri gaitu Durangora, euskal-gaiztoen gehiegikeriak larriturik, euskal ebakera jator baten bila. Zeren, eibartarrentzat, joskera traketsa eta azentu eta doinu erdaldunak erabiltzea bai da “euskal-gaiztoz berba egitea”. Alderantziz, erderatikakoak era jatorrez bereganatzen jakin zuen. Oroitzen naiz Mogelen gorazarrez (1959ko azaroan) Eibarko Udaletxean egin biltzarretan gaur Euskaltzainburu dugun Fr. Luis Villasantek zionaz, erdarazko “papel de lija”, *liz-papel* bihurtzean erakusten genuela eibartarrok euskalduntasunaren indarra. Gaur orain-

(1) Ondotik Eibarko Udalarentzat mila ale egin dira azal bereziarekin.

dik gure lepora datozen irainak ez dira makalak, baina guk badakigu ez dela nahikoa liz-papel gure komunikabideetan entzuten den euskara leuntzeko.

Adizkeraren normaltasuna eta zernahitarako hitzen ugaritasuna dira T. Etxebarriaren lan honetan nabarmentzen direnak. Hori baino gehiago eskaintzen duten herrientzat bijoaz gure zorionak. Gurearen lekukotasuna hor datza.

Adibide bat jartzeko, *Lexicón*-aren hasiera hasieran, hara hor bi hitz, *anduruak* eta *aratian*, Mitxelenak bere hiztegegintzarako hain gogoz jaso dituenen artean. Hortik *sits*, “polilla” eta *zeren*, “carcoma” (xilófago) elkarren artean bereiztera arte (2) bide luzea daroa egileak metatutako hitzak kontestuz adieraztean.

Aditzaren kasoan aski dut Sebero Altuberen hitzak gogoratzea: “Eibartarren euskera, gramatikaz, garbi eta jator izan da beti; gaur ere bai; baiña iztegitz, mordoillo fama ematen diote askok. Fama ori ere, ezta egiatzkoa” (3). Eta horren ondotik eman zituen xehetasunak.

Guzti horren lekuko dugu liburu hau. Euskararentzat baliagarria eta eibartarrentzat zertxobañtzat gehiago.

Obra halakoa bada, egilea bera ez zen gutiago, eta hitzaurretzat prestatu diodan aurkezpenean, liburu hontaz ez ezik, Toribio Etxebarriaren beste lan guztiak aipatzen ditut gizon ereduariaren naharotasuna erakusteko.

Toribiogan ezer nabarmentzen bazen, bere gizentasuna zen. Zintzotasunean eredu jartzekoa. Bere sozialista ideak beti leial jarraitu zituen, beste era batera pentsatzen zutenei errespetua galdu gabe. Horren adierazgarri da liburuan ezarri dugun argazkia. Toribio, PSOEkoa, beste eibartar biren erdian. Baina nortzuk dira eibartar horiek? Edorta Alberdi eta Luis Ormaetxea, EAJen burukideetakoak.

Pertsonaren leialtasun hori erakusteko Jesus M.ª Leizaola lendakari ohiak kontatu zidana aipatuko dut: abertzale ideak zabaltzen ari zirela, 1923an Eibarren D. Poli Larrañagak antolatu zuen mitin batean ezagutu zuela pertsonalki, Toribio. Saloian aurrengo filan zegoela eta bukatzean elkarrizketa izan zutela. Eta han bertan aitortu, “zuek predikatzen duzuten autonomia erarekin akort nago”. Neurrri batean, uste horren lekuko duzu 1918an eman zuen hitzaldia: “La liga de naciones y el problema vasco”. Geroztik ez omen zuen izan Toribiokin harremanik, elkar exilaturik ikusi arte.

Toribio *Camps*aren ordezkarri zen Estatuaren aldetik Errepublikaren azken garaian gerra zibila bukatu arte iraunaz. Baina, halabeharrez, biak Bordelen gertatu ziren alemanak Parisen sartzean. Larri zebiltzan exiliatuak eta Errepublikako buruzagi zen Negrin-ek Nicolas Valverde bidali zuen Jesus M. Leizaolagana adiskidetasuna gordetzen zuen Bordeleko artzapezpikuari dirua gordearazteko eskaria egin zezan. Leizaolari ez zitzaion iduritu eliza holako konpromisoetan nahasterik, baina behar bada A. Mauriac pertsona egokiago zela iduritu zitzaion; baina, alemanak sartzeaz, honek aski problema izango zuen bere buruarekin eta idea hori ere baztertu zuten. Horretan, Leizaolaren idea izan zen zortzi pertsona

(2) Osagarri, ikus *Egan*, 5-6 zenb., 1985.

(3) “Eibartarrak eta euskera”, *Euskera*, V, 1960. 41-45 orr.

zintzo eta leial hautatzea eta bakoitzari miloi bana eta itsasoz irtetzeko pasaia eman, gero, ahal zutenean eta ahal zuten neurrian, Mexico-ko Enbaxadan entregatzeko. Zeren Mexico bai zen Errepublikarekin fermuki jokatu zuena.

Pertsonak hautatzeak bere lanak zituen eta horien arteko Leizaola bera izan zen Toribio Etxebarria proposatu zuenetakoa. Orduan eman zioten Caracas-erako irtera. Beste batzuk aldiz Mexico eta beste zenbait estadutan sakabanatu ziren. Horrela, zentimo bat galdu gabe errekuperatu zuten diru guzia, Mexico-ko Enbaxadan.

Sarrerako horretan agertzen dudanaren arabera, Toribiok ez zuen euskalari bezala aritzeko oinarrizko prestaera handirik, baina berez zen zentzu handiko gizona, ideak garatzen ohitua eta batez ere gauzak eraikitzen langile bikaina. Izakera horrek, eta ez bestek, lagundu zion exilio garaian herriminak eraginik, euskaraz eta gazteleraz hainbeste lan eder burutzeraz eta horien artean puntaren-goetan jartzekoa da gaur aurkezten dugun birargitalpen hau: *Flexiones verbales y Lexicón del euskera dialectal de Eibar*.